

АНОТАЦІЯ

Ніколаєнко В.О. Лінгвокогнітивні характеристики англомовного наративу оніричного особистого досвіду. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 — Філологія (Галузь знань 03 — Гуманітарні науки). — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертацію присвячено вивченню лінгвокогнітивних параметрів письмових англомовних оповідей про сновидіння як дискурсивного та наративного явища. Матеріалом дослідження є корпус із 538 англомовних письмових переказів сновидінь (157 200 слів), зібраних із онлайн-щоденників сновидінь на сайті dreamjournal.net.

Дослідження виконане в теоретичних та методологічних рамках сучасної когнітивної лінгвістики, дискурсології та когнітивної наратології. Для описання лінгвокогнітивної природи процесу наративізації сновидіння дослідження фокусується на суб'єктному позиціюванні нараторів щодо оповідуваного оніричного досвіду. Для аналізу наративних жанрово-специфічних характеристик переказів сновидіння залучено поняття подієвості та поняття перспективи як конструкту, що організує ментальні простори оповіді.

Наукова новизна дослідження полягає у запропонованій комбінованій методиці та першому детальному вивченню англомовного дискурсу та наративу оповіді про сновидіння в ракурсі дискурсології та когнітивної наратології. В роботі було *вперше* описано переказ сновидіння як окремий жанр англомовного письмового наративу; з'ясовано тенденції евіденційного маркування оніричного досвіду в англомовному дискурсі; схарактеризовано частотність сенсорних семантичних модусів, залучених у концептуалізації досвіду сновидіння; виявлено тенденції суб'єктивного позиціювання нараторів стосовно оповідуваного англійською мовою оніричного досвіду; змодельовано дуальне

конструювання категорій наратора, фокалізатора, наративної перспективи та точки зору в англomовних оповідях про сновидіння; описано основні жанрові риси механізмів наративізації досвіду та смислотворення в наративі оповіді про сновидіння.

Практична цінність дослідження пов'язана із можливим залученням отриманих висновків щодо концептуалізації оніричного досвіду в спецкурсах з теорії дискурсу (генрістики), когнітивної лінгвістики (теорії ментальних просторів), когнітивної наратології, квантитативних методів у лінгвістиці, корпусної лінгвістики. Висновки роботи також можуть бути використані під час виконання наукових досліджень студентів та аспірантів.

Робота складається із трьох розділів, які послідовно викладають дискурсивні та наратологічні теоретичні і методологічні підвалини дослідження, аналіз засобів евіденційного та епістемічного маркування в дискурсі оповідей про сновидіння, когнітивну архітектуру подвійної наративної перспективи, подієвості та наративних просторів оповідей цього жанру та загальних висновків, в яких узагальнено здобутки дослідження та окреслено подальші перспективи його розвитку.

Перший розділ «Методологічне підґрунтя вивчення письмових англomовних наративів оповіді про сновидіння» презентує аналітичний огляд релевантних для дисертаційного дослідження теоретичних та методологічних підвалин дискурсології та наратології. У розділі пропонується трактування поняття наративу як об'єкта дослідження, а також тлумачаться поняття наративності, експерієнційності та смислотворення в сучасній наратології у якості базових категорій наративу. Прослідковано хронологічний розвиток наратологічних концепцій від структуралістської традиції до їхньої інтеграції із когнітивними дослідженнями на сучасному етапі та описано конвергенцію підходів, що зумовлює використану в дисертаційному дослідженні комбіновану методику. Письмовий наратив оповіді про сновидіння позиціоновано серед інших наративних жанрів та описані базові жанрово-релевантні характеристики культурної дискурсивної практики переказування сновидінь.

Обґрунтовано використання понять дискурсивної постави та евіденційності для висвітлення акцентованої сенсорно-перцептивної втіленості та експеріенційності оповідей про сновидіння. Запропоновано та описано вибір евіденційних та епістемічних підкатегорій для вивчення експеріенційності в наративі. Конструювання постави як дискурсивної категорії пояснює процеси наративного смислотворення, що дозволяє виділити дискурсивну складову в наратології.

Також у розділі описані класичні та сучасні трактування наратологічних понять автора та наратора, перспективи, точки зору, фокалізації та подієвості. Обґрунтовується доцільність використання конфігурацій наративних просторів як інструменту моделювання наративного жанру та наративної перспективи.

Розділ завершується описом базових принципів, інструментарію та процедури вивчення наративу оповіди про сновидіння.

Другий розділ «Лінгвальні засоби реалізації категорії евіденційності в письмових англійських наративах про сновидіння» містить результати анотування корпусу за обраними підкатегоріями евіденційності, аналіз специфіки концептуалізації сенсорної природи оніричного досвіду та розбір її репрезентацій в наративі.

Проаналізовано емпіричні дані частотності евіденційного маркування оніричного досвіду за підкатегоріями евіденційності. Ревелятивну евіденційність в англійській мові витлумачено як концептуальну категорією, яка існує у взаємоконстиутивній опозиції з антиревелятивною евіденційністю для встановлення опори на реальні знання та підтримку епістемічного контролю над концептуалізацією оніричного досвіду в оповіді.

Встановлено, що через домінування в оповідах про сновидіння сенсорних евіденційних маркерів, оніричний досвід концептуалізується як виразно сенсорний, що і становить основу його наративності та ключовий матеріал для наративного смислотворення у сприйнятті нараторів. Виявлено, що виразне кількісне переважання візуальних маркерів, за якими із великим відривом слідує маркери загальної сенсорної евіденційності, підтримують переважне

сучасне розуміння сновидіння як візуально-моторного досвіду. Сенсорна специфіка досвіду сновидіння зумовлює використання нараторами додаткових коментарів про перцептивні аномалії в сновидінні та засобів лінгвістичної креативності для наративного конструювання суб'єктивного оніричного досвіду.

Знайдено, що у виборі засобів маркування репортативної та інференційної евіденційності оповідачі сновидінь віддають перевагу морфологічно простим формам. Ця тенденція трактується як наслідок спонтанності та швидкості письмового фіксування оніричного досвіду після пробудження, а також схематичності сприйняття сценарних характеристик оніричного матеріалу.

У якості жанрово-специфічних рис оповідей про сновидіння констатовано профілювання засобів конструювання суб'єктивної експерієнціальності в наративі, таких як пряма сенсорна евіденційність, одночасно із виразним тяжінням до дискурсивного дистанціювання від оповідуваного досвіду та його зіставлення із знаннями про реальний світ.

Третій розділ «Конфігурації наративних просторів та категорія перспективи в наративах оповіді про сновидіння» присвячено моделюванню динамічної наративної перспективи в оповідях про сновидіння з метою з'ясування жанрової специфіки таких оповідей.

Обґрунтовано, що основною жанрово релевантною рисою наративу про сновидіння є подвійна подієвість, що в свою чергу формує динамічність функції перспективи та співіснування двох наративних просторів оповіді (реального та оніричного). У розділі проілюстровано, що наративна перспектива концептуалізатора в оповідях про сновидіння постійно переходить від наратора, що не спить, до оніричного фокалізатора, і навпаки. Подієвість оніричного наративу пояснена як двошарова конструкція: внутрішня та зовнішня. Внутрішня подієвість полягає у розвитку подій у сновидінні, їхньому взаємозв'язку та впливі на оніричного фокалізатора. В свою чергу, зовнішня подієвість позиціонує сновидіння як подію та є локусом оцінки й інтерпретації.

З оглядом на описану дуальність перспективи та подієвості в оповідях про сновидіння, в розділі змодельований процес конструювання в оніричному

наративі двох наративних просторів (або двох ланцюгів наративних просторів) — оніричного та реального. Ці простори маркуються ревелативними та антиревелативними маркерами, які включають експліцитні та контекстуальні засоби. Наративні простори реальності конструюються для підтримки оніричної оповіді у паралельній конфігурації (за допомогою економних контекстуальних лінгвістичних засобів) або лінійно стосовно основного виміру оповіді (із залученням експліцитних маркерів навігації та окремих коментарів).

Проаналізовано роль концептуальної інтеграції як механізму, який забезпечує наративне конструювання оніричного досвіду (смыслотворення оніричного наративу) з опертям на активацію та інтеграцію двох ментальних просторів. Окрім цього, описано тенденції концептуалізації оніричних блендів (втілених у сновидінні емерджентних структур) та креативні способи вербалізації таких концептуальних структур.

Основну апробацію дослідження було проведено на засіданнях кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2019–2023 рр.), на засіданнях дослідницької групи GREMUTS лабораторії ILCEA4 Університету Гренобль-Альпи (Франція) (2022-2023 рр.), а також на дев'яти міжнародних конференціях. Основні положення дисертації висвітлено у 13 публікаціях (з них три одноосібні статті та одна стаття у співавторстві (де особистий внесок здобувачки полягає в підборі емпіричного матеріалу, описі прикладів та моделюванні наративних конфігурацій) та дев'яти опублікованих тезах доповідей на наукових конференціях).

Ключові слова: наратив, оніричний наратив, переказ сновидіння, когнітивна наратологія, когнітивна лінгвістика, евіденційність, постава, модальність, перспектива, фокалізація, наративний простір, ментальний простір, метафора, концептуальна інтеграція, бленд, смылотворення

ABSTRACT

Nikolaienko, V. O. Linguo-cognitive analysis of English-language oneiric personal experience narrative. – Qualification scholarly paper: A manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Humanities, Specialty 035 – Philology. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

This thesis addresses linguo-cognitive parameters of written English-language dream reports as discursive and narrative entities. The studied corpus consists of 538 English-language dreams reports (157,200 words) collected from online dream journals on the website dreamjournal.net.

The study was carried out within the theoretical and methodological framework of modern cognitive linguistics, discourse studies, and cognitive narratology. The present research aims to describe the linguo-cognitive nature of the dream narrativization process and hence focuses on the narrators' subjective positioning regarding the narrated oneiric experience. In order to account for the genre-specific narrative characteristics of dream reports, the study applies the concept of perspective as a narrative construct that organizes narrative mental spaces of the story and links the perspective to eventfulness.

The novelty of this research project resides in its combined methodology and the first detailed study of the discourse and narrative characteristics of the English-language dream reports from the perspective of discourse studies and cognitive narratology. Specifically, the tasks solved for the *first* time in this study include describing the dream report a separate genre of written narrative; identifying the tendencies of evidential marking of oneiric experience; establishing the comparative frequencies of semantic sensory modes involved in the conceptualization of the dream experience; outlining the tendencies of subjective positioning of narrators in relation to the narrated oneiric experience; modeling the dual functioning of the categories of narrator, focalizer, narrative perspective and point of view in dream stories; revealing the distinctive genre

features of the mechanisms of narrativity and meaning-making in the dream reporting narrative.

The practical value of the study lies in the possible application of the findings on the oneiric experience conceptualization in optional courses in the discourse theory (genristics), cognitive linguistics (theory of mental spaces), cognitive narratology, quantitative methods in linguistics, and corpus linguistics. The findings of the study can also be used in undergraduate and PhD research.

The thesis consists of three chapters that consistently address the discursive and narratological theoretical and methodological underpinnings of the study; the analysis of the evidential and epistemic marking in the discourse of dream reporting; the cognitive architecture of the split narrative perspective, double eventfulness and twofold configuration of narrative spaces of the narratives of this genre; and the conclusion that summarizes the findings of the study and outlines its further prospects.

The first chapter “Methodological Foundations for the Study of Written English-language Dream Reports Narrative” presents an analytical review of the study’s theoretical and methodological underpinnings in the realms of discourse studies and narratology. In this chapter I expound on narrative as an object of research, as well as on the concepts of narrativity, experientiality, and meaning-making as they emerge to be the basic categories of narrative in modern narratology. The chronological development of narratological concepts is traced from the structuralist tradition to their current integration with cognitive research. Specifically, I argue that this convergence of approaches underlies the combined methodology developed in the thesis. The written narrative of the dream report is positioned among other narrative genres and its distinctive genre features are discussed in the light of dream retelling as a cultural discursive practice.

In the chapter, I account for the choice of the focus categories of stance and evidentiality in order to address the sensory-perceptual embodiment and experientiality of dream reports. In particular, I list and discuss the evidential and epistemic subcategories applied to analyze the construction of experientiality in this narrative

genre. I consider stance as a discursive category that contributes to narrative meaning-making and facilitates distinguishing the discursive component in narratology.

Finally, the chapter addresses the classic and modern interpretations of the narratological concepts of the author and narrator, perspective, point of view, focalization, and eventfulness. The overview substantiates the usage of narrative space configurations as a tool for modeling the narrative genre and narrative perspective.

I conclude the chapter with a description of the key principles, tools, and procedure for the study of the dream narratives.

The second chapter “Linguistic Means of Evidential Marking in Written English-language Dream Reports” presents the results of manual corpus annotation with selected subcategories of evidentiality, as well as an analysis of the conceptualization of oneiric experience and its sensory nature as it is represented in the narrative.

The chapter contains an analysis of the empirical data on the frequencies of evidential marking of dreaming experience. Revelative evidentiality in English is viewed as a conceptual category in mutually constituent opposition with anti-revelative evidentiality to sustain the reliance on real knowledge and support epistemic control over the conceptualization of oneiric experience in the narrative.

It was established that due to the dominance of sensory evidential markers in dream reports, oneiric experience is conceptualized as distinctly sensory, which constitutes the basis of its narrativity and the starting point for narrative meaning-making in narrators’ perception. I found that a significant quantitative prevalence of visual markers, by a wide margin followed by markers of intuitive evidentiality, agrees with the mainstream scientific view of dreaming as a visual-motor experience. The sensory nature of the dreaming experience prompts narrators to provide additional commentary on the perceptual anomalies in dreaming and to resort to the means of linguistic creativity for the narrative construction of the subjective dreaming experience.

I also demonstrated that dream narrators prefer morphologically simple means of marking reportative and inferential evidentiality. This tendency is attributed to the spontaneity and urgency of recording the dreaming experience after awakening, as well as to the schematic perception of the scenario characteristics of the oneiric material.

In determining the distinctive genre features of dream stories, I prioritize the profiling of subjective experientiality in the narrative, namely through direct sensory evidentiality, as well as a pronounced tendency towards discursive distancing from the narrated experience and its comparison with knowledge about the real world.

The third chapter “Narrative Space Configurations and Narrative Perspective in Dream Reports” follows the modeling of a dynamic narrative perspective in dream reports in order to clarify the genre-determining features of these narratives.

I argue that the distinct genre-determining feature of the dream reporting narrative is double eventfulness, which in turn renders dynamic the function of narrative perspective and informs the co-formation and cross-update of two narrative spaces of the story (that of reality and of dream). In the chapter, I illustrate that the conceptualizer’s narrative perspective in dream reports constantly shifts from the narrator who is awake to the oneiric focalizer, and vice versa. The eventfulness of the dream reporting narrative is modeled as a two-layer structure that consists of internal and external eventfulness. Internal eventfulness stems from the development of events inside the dream, their relations, and their effect on the oneiric focalizer. In turn, the external eventfulness is rooted in the event of having a dream and serves as the locus of its evaluation and interpretation.

In view of the established duality of narrative perspective and eventfulness in dream reports, I model the process of constructing two narrative spaces (or two chains of narrative spaces) — dream- and reality-marked — in the narrative of dream retelling. These spaces are tagged with revelative and anti-revelative evidential markers that include explicit and contextual linguistic means. Reality-marked narrative spaces are constructed to support the dream narrative either in a parallel configuration (with the help of concise contextual linguistic means) or linearly (with the involvement of explicit markers of navigation and specific comments) in relation to the main dimension of the narrative.

The role of conceptual integration is elucidated as a mechanism that provides for the narrative construction of oneiric experience (meaning-making of the dream retelling narrative) based on the activation and integration of two concurrent mental spaces. In

addition, I describe the tendencies of conceptualization of oneiric blends (emergent structures embodied in the dream) and linguo-creative methods of verbalization of such conceptual structures.

The provisional results of this study were presented at the meetings of the Department of English Philology and Foreign Language Teaching Methods of V. N. Karazin Kharkiv National University (2019–2023), at the meetings of the GREMUTS research group of the ILCEA4 laboratory of the University of Grenoble-Alpes (France) (2022-2023), as well as at nine international conferences. The main provisions of the thesis are covered in 13 publications (three single-authored articles and one co-authored article (for which, the personal contribution of the applicant consists in the collection of empirical material, analysis of examples and modeling of narrative configurations) and nine published conference proceedings papers.

Key words: narrative, dream narrative, dream report, cognitive narratology, cognitive linguistics, evidentiality, stance, perspective, focalization, narrative space, mental space, metaphor, conceptual integration, blend, meaning-making.